

Fortællinger og fiktion i klimakrisen

Jens Kramshøj Flinker: *Økonarratologi: Nordiske økofiktioner*, København: Spring, 2025, 224 sider.

I *Økonarratologi: Nordiske økofiktioner* undersøger Jens Kramshøj Flinker, hvordan skønlitteratur kan bidrage til at udvide vores forståelse af den miljø- og klimakrise, vi befinder os i. Centralt står begrebet *økonarrativ forestillingsevne* – idéen om, at litterære fortællinger kan aktivere læserens kognitive, affektive og etiske forestillinger i en grønnere retning. Flinker bygger her videre på Erin James' begreb *økonarratologi*, der kombinerer økokritik og kognitiv narratologi for at undersøge, hvordan læsere mentalt konstruerer de narrative verdener (*storyworlds*) med afsæt i egne sans- og livserfaringer. Der trækkes også på Lawrence Buells "environmental imagination" og Nicole Seymours "ecological imagination", dog med et særligt fokus på, hvordan de narrative strukturer og den kognitive bearbejdning af fortællinger kan påvirke læserens relation til den fysiske verden. *Økonarrativ forestillingsevne* handler således med bogens egne ord om, "at læseren kan re-strukturere eller re-konstruere sine kognitive modeller af verden i mødet med økofiktioner. Det er på denne baggrund, at læseren kan begynde at gå i dialog med og orientere sig ind i en kompleks Antropocæn verden uden for økofiktionen" (s. 92). Bogen bygger bl.a. på Flinkers ph.d.-afhandling, der ligeledes forener økokritik og kognitiv narratologi – to felter, som traditionelt har udviklet sig adskilt, men syntesen her bestræber sig på en mere præcis undersøgelse af, hvordan litteratur kan forme affektive, etiske og kognitive orienteringer mod natur, miljø og klima.

Hvor videnskabelige fremstillinger ofte opererer på skalaer og abstraktionsniveauer, der kan være vanskelige at forholde sig til, fremhæver Flinker romanens styrke som evnen til at skildre partikulære erfaringer af klimaforandring – erfaringer, der kan åbne for nye måder at forestille sig menneskets relation til den mere-end-menneskelige verden. Den *økonarrative forestillingsevne* handler netop om, at læseren gennem fortællingernes tidslige struktur og brud på forventede miljøtroper kan skabe indre modeller af årsagskæder, tid, sted, etik og sansning, som kan reorganisere dennes forståelse af Antropocæn.

Som led i sin analyse indfører Flinker to nye kategorier i nordisk litteratur: *klimafiktioner* og *sære økofiktioner*. Klimafiktion omfatter både realistiske romaner, der forholder sig direkte til videnskabelige klimascenarier, og spekulative fremtidsfortællinger med science fiction-præg. Sære økofiktioner derimod udfordrer læserens forståelse af naturen ved at fremstille den som fremmed, mærkelig eller foruroligende – ofte gennem magisk-realistiske eller fantastiske greb. Især læsningen af Theis Ørntofts *Solar* bør her fremhæves som et højdepunkt i Flinkers bog.

På baggrund af et forholdsvist bredt nordisk korpus argumenterer Flinker derfor for, at økofiktion er en væsentlig kulturel ressource i arbejdet med at begribe og bearbejde klimaforandringer. Pointen er ikke, at litteraturen leverer løsninger, men at den kan ændre den måde, vi forestiller os og føler for den fysiske verden – og der-

med potentielt bidrage til den grønne omstilling. Som Flinker skriver i slutningen af sin bog og i forlængelse af et citat af Ursula K. Le Guin, der handler om, at der har eksisteret velfungerende samfund, som ikke kendte til hjulet, men ikke samfund som *ikke* kendte til fortællinger, så afhænger fremtidige bæredygtige samfund og grøn omstilling ikke kun af ingeniører og teknik, men også forfattere og fortællinger.

Flinker markerer sig i bogen med en væsentlig kritik af den tunge, ofte nymaterialistisk inspirerede begrebsbrug, der præger mange økokritiske litteraturanalyser. Han skriver rammende, at “hvis vi tror, at litteratur kan påvirke vores økonarrative forestillingsevne, så gør litteraturen netop det ved sin litteraritet og ikke alene ved at være et resonansrum for filosofiske begreber” (s. 70). Det er en vigtig pointe, som sætter fingeren på et problem i store dele af den økokritiske teori. Når det er sagt, kan man dog indvende, at Flinker selv til tider erstatter de filosofiske begreber med narratologiske ditto og dermed risikerer at falde i en lignende fælde, hvor kategorisering og modelbygning bliver styrende for læsningerne.

Samtidig skal det fremhæves, at Flinker skriver klart, formidlende og med en pædagogisk sikkerhed, der gør bogen særdeles anvendelig i undervisningssammenhæng. Afsnittet om økokritik (s. 63 ff.) er i den henseende eksemplarisk, ligesom optakten til *Solar*, der indkredser sære økofiktioners måde at “forskyde fokus fra identifikation og psykologisk læserindlevelse i retning af mere-end-menneskelige netværk” (s. 142), og, som skrevet, selve læsningen af *Solar* er forbilledlig. Flere steder tipper den formidlende stil måske over og bliver en smule mekanisk, især når læsningerne reduceres til eksemplificering af den økonarrative forestillingsevne, der igennem hele bogen er i centrum. Det ses fx i gennemgangen af Aksel Selmers *Ekspeditøren*, hvor detaljerede beskrivelser af mug, fugt og kropsligt ubehag bruges til at illustrere, hvordan læserens sanser aktiveres (s. 125). Eller når et miljø beskrives gennem en symboltung opremsning – “Havnebyen er fuld af bilvrag, prostituerede, affald og udnyttelse. Overalt løber der vilde hunde rundt” (s. 128) – der næsten kan give mindelser om en slags symbolordbog. Her fornemmer man, at analysen først og fremmest er rettet mod at passe ind i de opstillede kategorier, snarere end at udvikle en nærlæsning af teksten på dens egne præmisser.

Et andet kritikpunkt kunne være, at bogen ikke i nævneværdig grad inddrager empiriske læsere af kød og blod, men snarere implicitte eller forestillede læsere. Flinker understreger ellers eksplicit, at han netop er “interessert i læseren af kød og blod” (s. 49), men hans analyser hviler for det meste på en traditionel narratologisk læserforståelse, som til tider kan forekomme modsætningsfuld. Det er bemærkelsesværdigt, fordi en række nyere postklassiske narratologiske strømninger netop har kritiseret den klassiske narratologi for at være for spekulativ og har søgt at inddrage empiriske receptioner. Flinker nævner disse diskussioner, men forbliver grundlæggende inden for en mere traditionel ramme.

Bogen bruger også en del plads på at manøvrere mellem forskellige narratologiske skoledannelser – fx diskussionen om naturlige og unaturlige fortællinger, storyworld-begrebet samt spændingen mellem kognitiv og retorisk narratologi. Det er både spændende og prisværdigt, at disse diskussioner nu introduceres på dansk grund, og Flinker fremstår velorienteret i feltets internationale udvikling.

For læsere, der er mest optaget af selve økofiktionerne, kan det dog opleves som teoretiske benspænd, hvor analyserne undertiden drukner i diskussionerne mellem de narratologiske begrebssæt.

Alt i alt er *Økonarratologi: Nordiske økofiktioner* dog en vigtig og vellykket bog. Flinker bidrager med nye begreber og skelnen, særligt mellem klimafiktioner og sære økofiktioner, som vil være værdifulde for fremtidig forskning. Hans projekt er ambitiøst, og han formår at samle et bredt nordisk korpus og dermed skabe en tiltrængt dialog på tværs af de nationale traditioner. Trods kritikpunkterne står bogen derfor som et solidt bidrag til den nordiske økokritik og vil kunne bruges både forskningsmæssigt og i undervisningen.

Anmeldt af Stefan Kjerkegaard